

KAMUOYU OLUŞUMUNDA STRATEJİK BİR ARAÇ OLARAK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI*

Doç. Dr. Cavit YAVUZ

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi
cavityavuz@hotmail.com

Doç. Dr. İbrahim KAYNAR

dr.kaynar@hotmail.com

Özet

Küreselleşme süreciyle birlikte özellikle 1980'li yıllardan başlayan ve günümüzde yaygınlaşarak devam eden sivil toplum kuruluşlarının önemi giderek artmaktadır. Kamu ve özel sektörden sonra üçüncü sektör olarak konumlanan sivil toplum kuruluşları bir çok alanda etkin olabilmekte, yönlendirme ve kamuoyu oluşturma görevlerini üstlenebilmektedirler. Ulusal ve uluslararası arenada olmazsa olmazlardan biri olan sivil toplum kuruluşları; dünya siyaseti, ekonomisi ve sosyal hayatına güçlü etkilerde bulunabilen önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. Bu çalışmada, dünya siyaseti ekonomik ve sosyal politikaların oluşumunda rol oynayan ve bir stratejik bir iletişim aracı olarak kamuoyu oluşumuna yardımcı olan, ülkelerin iç ve dış politikalarına katkı sağlama ve yönlendirebilme gücüne erişmiş olan sivil toplum kuruluşlarının bu işlevleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Kamuoyu, Sivil toplum, Sivil toplum kuruluşları.

AS A STRATEGIC TOOL IN THE FORMATION OF PUBLIC OPINION NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Abstract

With the process of globalization, especially the 1980s and today the continued widespread importance of civil society organizations is increasing. After the public and private sector positioned as the third sector in many areas of civil society organizations are to be effective, routing and can undertake the task of creating public opinion. National and international civil society organizations is one of the sine qua non; World politics, economy and social life can be found in the strong influence has become one of the important actors. In this study, World politics, ekonomik and social policies involved in the formation and strategic communications as a means of public opinion formation which helps countries domestic and foreign policies to contribute to and be able to direct the power that has reached the civil society organizations these function will be discussed.

Key words: Public opinion, civil society, non-governmental organizations.

Giriş

Kamuoyu oluşturma veya kamuoyunu etkilemek geçmişten günümüzde her inisiyatif için önemli bir faktör olagelmiştir. Her yöneten kendisini ilgilendiren konularda hedef kitlelerinde hassasiyet oluşturmak için kamuoyunu şekillendirme yoluna gitmektedir. Elbette

* Bu çalışma 5-7 Haziran 2014 tarihinde Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinde yapılan III.Uluslararası İletişim Sempozyumunda sunulan bildirinin düzenlenmesidir.

bu şekillendirmeleri ve yönlendirmeleri çok çeşitli yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Geçmişte daha kitle iletişim araçları yaygınlaşmadan önce toplum tarafından benimsenen ve kabul edilen insanları kullanarak bunu yerine getirirken, günümüzde ise teknolojinin gelişmesiyle de çok etkin olarak kullanılmaya başlayan kitle iletişim araçlarıyla bunu yapmaktadır. Artık bütünleşik pazarlama anlayışında olduğu gibi kitleleri etkileyebilmek ve yönlendirebilmek için bütün araçlar kullanılmaya başlanmıştır. İşte bu araçlardan biriside sivil toplum kuruluşları olmuştur.

Bazen kendiliğinden oluşan bazen de bilinçli olarak oluşturulan; siyasal sorunları ve yansımalarını ayrıntıları ile değerlendiren, bu tür sorunlara yönelik talepleri ve çözüm önerilerini kamusal alana taşıyan toplumsal inisiyatifler ve örgütlenmeler, 20. Yüzyılın son yıllarından itibaren demokratikleşme ve katılımcılık açısından önemli alanı ve dengeyi sağlamakta aynı zamanda toplumların demokratikleşme süreçlerine değerli katkılarda bulunmaktadır (Sanlı, 2005: 7).

Sivil toplum kuruluşları olarak anılan bu örgütlenmeler, toplumsal desteğin ve kamuoyunun sağlanmasında önemli roller üstlenen, beklentiler doğrultusunda kamu bilincini geliştiren, demokratik katılımın gerçekleşmesine imkan veren ve karşılıklı olarak etkileşime olanak sağlayan örgütlenmelerdir.

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre farklılıklar gösteren bu tür sivil toplum kuruluşları; toplumun kendi öz gücünü kullanarak yaşadıkları ülkenin iç ve dış sorunlarına çözüm aramaları için oluşmuş, toplumun değişen ihtiyaçlarına göre yine toplumun kendi öz kaynaklarını kullanarak harekete geçirmesini, ayrıca kitlelere ulaşmaya, kitleleri bilinçlendirmeye ve harekete geçirmeye yarayan oluşumlar olarak görülmektedir (Marshall, 1999: 388).

Toplum içerisindeki farklı sosyal grupların gittikçe artan bir şekilde örgütlü bir güç haline geldikleri aynı zamanda yaptırım gücüne eriştiklerini görmekteyiz. Bu tür gruplara genel olarak sivil toplum kuruluşları adı verilmektedir. Küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte önemlerini arttıran bu sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu yönlendirme rolünü üstlenerek siyasi, ekonomik ve sosyal nüfuz alanlarını genişletmektedirler (Zengingönül, 2005: 93).

Çağdaş demokrasilere çoğulculuk ve katılımcılık, örgütlenmelerin gerçekleştirilebilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bunun gereği olarak özellikle 1980'li yıllardan sonra dünyadaki gelişmelere paralel olarak STK olarak adlandırılan örgütlenmeler, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak anılmaya ve görülmeye başlanmıştır. Bu tür kuruluşların yaygın olduğu ülkelerde, toplumda güven daha fazla olmakta bu güvenle birlikte

ekonomik ve siyasal istikrar gelişmekte ve demokratikleşme süreci hızlanmaktadır (Sarıbay, 2000: 15).

Demokratik ve katılımcı yapılar açısından öne çıkarılabilecek diğer bir unsur, merkezi ve yerel yönetimlerin STK'larla işbirliği içerisinde olmaları ihtiyacıdır (Çevikbaş, 1995: 77). Sivil toplum kuruluşlarının yönetimlerde etkin bir aktör olarak yer bulmalarında, halkın katılıma olumlu yaklaşımının yanında yasal düzenlemelerin, yöneticilerin sivil topluma ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik algıları ve yaklaşımları da önem arz etmektedir (Kaypak, 2012: 180).

Bu çalışmada literatür tarama yönteminden faydalanılmıştır. Çalışma bir derleme çalışmasıdır. Çalışmanın birinci kısmında kamuoyu ve kamuoyu oluşumu ile ilgili genel kavramsal bilgiler verilmiş, ikinci kısmında ise sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları üzerinde durulmuştur. Üçüncü kısımda ise konumuzun da ana teması olan sivil toplum kuruluşlarının bir araç olarak kamuoyu oluşturmadaki işlevleri ve önemi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kamuoyu ve Kamuoyu Oluşumu:

Kamuoyu sözcüğünün kökenleri antik çağlara kadar uzanmaktadır. Antik Yunan ve Romalı düşünürler, bugünkü manadaki gibi düşünülme de kamuoyu ile ilgili olarak benzer anlama gelecek deyimler kullanmışlardır. Özellikle, Antik Yunan düşünürleri kamunun istekleri üzerinde çalışmalar yapmış ve bunlara önem verilmesi gerektiği konusunda uyarılar yapmışlardır. Kamuoyunun bugünkü anlamını bize anlatan ve kolayca anlaşılmasını sağlayan Latin atasözü “vox populi vox dei (halkın sesi hakkın sesidir), düşünürler arasında yaygınlaşarak günümüze kadar etkisini sürdürmüştür (Bektaş, 1996: 13-16) .

Latince “publicus” ve “opinion” sözcüklerinden türetilerek Batı dillerine girmiş olan ve İngilizcede “public opinion” şeklinde ifade edilen kamuoyu kavramı, bizim dilimizde önceleri “efkârı umumiye”, “halk efkârı”, “amme efkârı” gibi kavramların karşılığı olarak değerlendirilmiştir (Atabek, 2002: 223).

İletişim sözlüğünde kamuoyu, “halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanıların toplamı; genel kamunun üyelerinin siyasi konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumların anlatımları” olarak tanımlanmıştır (mutlu, 1995: 117). Türk Dil Kurumu'nun çıkarmış olduğu sözlükte ise kamuoyu, “bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halk oyu” şeklinde ifade edilmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>).

Kavramlarla ilgili bir çok tanım yapılmasıyla birlikte kamuoyu kavramını, “belli bir toplum içinde yaşayan insanların belli bir olgu yada inanç üzerindeki ortak yargısı” olarak ifade etmek mümkündür (Vural, 1999: 46). Toplumda farklı grupların farklı konular hakkında

farklı kanaat ve tutumları olduğu aşikardır. Bilinenin aksine kamuoyu sadece çoğunluk kanaati olarak değerlendirilmemeli; kamuoyu çoğunluk ve azınlık kanaatlerinin karşılıklı olarak etkileşmesi sonucu ortaya çıkan bir olgu olarak değerlendirilmelidir (Vural, 1999: 61). Kısaca kamuoyu, belirli bir zamana bir konu hakkında, bu konuyla ilgilen kitlede oluşan hakim kanaat veya genel bir yargıdır (Kapani, 1983: 115).

Kamuoyu oluşturma kavramı ise Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bir düşüncüyü yaygınlaştırmak ve halkın dikkatini o düşünce etrafında toplamak ve yoğunlaştırmak” olarak ifade edilmiştir (<http://www.tdk.gov.tr>).

Kamuoyu sözcüğü İngilizcede “public opinion” karşılığına gelirken “kamuoyu oluşturma” kavramı ise bir çok farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Google’da konuyla ilgili arama yapıldığında “forming public opinion” ya da “sharpening public opinion”, “constructing public opinion” ya da “changing public opinion” gibi birbirine yakın anlamlar içeren farklı ifadelere rastlamak mümkündür. Genel olarak kamuoyu oluşturma ifadesi ile yakın anlamlı olarak “forming public opinion” karşılığı kullanılmakta olup; kamuoyunun şekillendirilmesi, yapılandırılması yada değiştirilmesi gibi Türkçeye çevrilebilecek kullanım şekillerine rastlanılmaktadır (<http://www.siyasaliletisim.org/index.php/dr-bahadr-kaleaas/doc-dr-erkan-yueksel/212-kamuoyu-oludurma-ve-guendem-belirleme-kavramlar.html>).

Ülkelerin siyasal karar alma süreçlerinde etkili olduğunu düşündüğümüz kamuoyunun oluşmasında, demokratik ve demokratik olmayan rejimlerin olumlu veya olumsuz etkileri olacaktır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde kamuoyunun rahat bir şekilde oluşması mümkündür. Bu tür ülkelerde kamuoyu; haberlerin ve fikirlerin özgür bir şekilde tartışılabildiği, yansıtıldığı bir ortamın sonucudur. Bu durum ancak toplumda yaşayan insanların haberleşme ve ifade özgürlüğüne sahip olduğu, temel hak ve özgürlüklerin sağlandığı bir hukuk düzeninin sonucunda gerçekleşebilecektir (Bektaş, 1996: 10).

Özgürlükçü bir demokrasinin olduğu ortamlarda kamuoyu ortak bir bilinç olarak toplumun birçok sorununun çözülmesinde önemli bir aktör olabilecektir. Güçlü bir kamuoyunun oluşmasında özgür bir iletişim ortamına her zaman ihtiyaç vardır. Bu manada kitle iletişim araçlarının da özgür olması önemlidir. Bunun yanında özgürlükçü demokrasilerde kamuoyunun serbest bir şekilde oluşmasına katkıda bulunmak medyanın görevidir (Vural, 1999: 57). Medyanın, kamunun ortak konusu haline gelmiş sorunları ele alıp incelemesi ve gerektiğinde bu konuda bir uzlaşmanın sağlanabilmesinde rol alması toplumsal sorumluluğunun bir gereğidir (Gezgin 2002: 13).

Kamuoyu oluşturan araçlar dendiğinde genellikle kitle iletişim araçları akla gelir ancak bunun yanında dolaylı olarak ta olsa, aile, eğitim, kültür, toplumsal kontrol

mekanizmaları vb., kurumsal sosyolojik araçlar ve kanaat, motivasyon, algı, tutum gibi bireysel psikoloji araçlarla; siyasal gruplar ve partiler, baskı grupları vb. örgütlenmeler gibi doğrudan kullanılan siyasal araçlar akla gelmektedir (Anık, 1994: 83-106)

Kamuoyunun oluşmasında ayrıca kanaat ya da kamuoyu önderlerinden bahsetmek te doğru olacaktır (Vural, 1999: 30). Kanaat önderleri buldukları toplum içerisinde sevilen, kabul gören, diğer bireylerin tutumlarını ve davranışlarını rahat bir şekilde etkileyip yönlendirebilen kişilerdir (Mutlu, 1993: 122). Kanaat önderleri, kamuoyunun oluşumunda önemli bir role sahip olup çok zaman özellikle de dar çevrelerde medyadan bile daha etkili olabilmektedirler (Kışlalı 1997: 330). Yine aynı şekilde kamuoyu oluşturmada; siyasal parti liderlerinin, baskı gruplarının, sivil toplum kuruluşlarının önemli boyutlarda etkilerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Bektaş, 1996: 114).

Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları:

Sivil Toplum:

Sivil toplum, tarihsel geçmişi Aristoteles'e kadar uzanan, kişinin kendisine ait olarak kabul edilen temel hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabildiği "sivil alan" düşüncesine dayanır (Kaypak, 2012: 180). Merkezi iktidarın olmadığı, karmaşanın ve güvensizliğin hakim olduğu, ticaretin işlemediği, kent yaşamının önemsiz olduğu bir dönem olarak feodalizmin sonunu hazırlayan gelişmeler, sivil toplumun gelişmesine vesile olmuştur. Tarihsel gelişim süreci içinde sivil toplum, devleti doğuran toplumun kendisi olduğu düşünülerek, devlet ile özdeşleşmiş, sonrasında siyasal toplumun dışında bir sivil toplum kavramı geliştirilerek devlet-sivil toplum düalizmi oluşmuştur. Sivil toplum zaman zaman devlet karşıtı bir aygıt olarak algılanmıştır. Modern sivil toplum, günümüzde devlet dışı bir alan olarak kabul edilmektedir (Göneç, 2001: 5-10).

Sivil toplum, 18. Yüzyılda Batı Avrupa'da toplum halinde yaşamının nasıl gerçekleşebileceğinin anlaşılmasına yönelik olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Sivil toplum devlet ile devletten ayrı, devletle ilişkide özerklik hakkına sahip olan ve toplumun üyeleri tarafından kendi çıkarlarının ve değerlerinin savunulduğu, korunduğu ve yayıldığı gönüllü olarak oluşturulmuş örgütlenmelerdir, birlikteliklerdir (Beckman, 1997: 7).

Diamond'a göre sivil toplum gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerini oluşturan, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılandırma. Bu yapının hukuksal düzenlemeleri içermesi ve aynı zamanda özgürlüklerin güvencesi olan kurumsallaşmış bir temele oturması arzu edilir. Böyle bir durum devlet iktidarının sınırlanmasını sağlayan aynı zamanda iktidarın hukuka dayandığı sürece meşru bir

güç olmasını sağlar. Bu hem devlet iktidarını sınırlar, hem de o iktidarı hukuka dayandığı sürece meşrulaştırır (Sarıbay, 1998: 29).

“Sivil toplum, insan hak ve özgürlükleri ile kamu düzeni arasındaki dengenin çoğulcu ve rekabete dayalı olarak kurulduğu bir toplum demektir” (Sarıbay, 1994: 6). “İnsanların ortak çıkarlarını arttırmak için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasanın dışında kalan alan”dır (www.step.org.tr. 2010). Sivil toplum modern anlamıyla, politik alanın yani devlet alanının dışında kalan toplum kesitini ifade eden bir terimdir. Bu tanımları çeşitlendirmek ve sivil toplumu daha geniş bir anlamda ifade edecek biçimde, merkezi kontrole ve hiyerarşiye tabi tutulmayan toplumsal ilişkiler ağı olarak da tanımlamak mümkündür. Diğer yandan sivil toplum, günümüze gelindikçe demokrasiyle birlikte düşünülen, demokrasi kavramından ayrıştırmaz bir kavram haline dönüşmüştür. Bu çerçevede demokratik toplumun, sivil toplum kuruluşlarının rahatça gelişebildiği, devletle özel sermaye şirketleri arasında bir üçüncü sektörün boy gösterdiği bir toplum olarak tanımlanması mümkündür (Erözden, 1998: 13).

Sivil toplumun karşıtı olarak kimi zaman siyasal toplumdaki bahsedilmektedir. Bu kavram devletin etkinliğinin çok fazla alanı kapsadığı iddiasıyla, odak noktaya “meşru kuvvet kullanma tekeline sahip otorite” yerine, iktidar sürecine katılmaya yönelik her tür unsur oturttuğu için bunun dışında kalan ve adeta ötekisi olan sivil toplumun bütünüyle siyasetten ayrı bir alan olduğu gibi yanlış anlamaları mümkün kılmaktadır (Bostancı, 1998: 77). Oysa, her toplum farklı kültürel etnik ve sınıfsal özellikler barındırdığı için kaçınılmaz bir şekilde siyasaldır.

Sivil toplumun gelişmesi bazı toplumsal şartların da yerine gelmesi ile daha mümkündür. Sivil toplumun gelişmesinde, toplumsal farklılaşmanın, toplumsal örgütlenmelerin, gönüllü birlikteliklerin, toplumsal düzeyde otonomleşme ve baskı gruplarının oluşması önemli bir yer tutar. Farklılaşmış alanlarda siyaset üretebilecek, çözümler üretebilecek örgütlenmelere de ihtiyaç vardır. Örgütlülük sivil toplumun vazgeçilmez unsurudur. Başka bir ifade ile, sivil toplumun dolayısıyla halkın, herhangi bir sınırlamaya maruz kalmaksızın dernek, vakıf, sendika, birlikler ve siyasi partiler vb. şekillerde örgütlenerek seslerini duyurabilmeleri önemlidir. Elbette bu örgütlenmelerin mutlaka gönüllü bir birlikteliğe dayanması gerekmektedir (Görün, 2006: 433)

Keane, bugünkü modern anlamda sivil toplum kavramını etkileyen Avrupa kaynaklı üç gelişmeye dikkat çeker (Keane, 1994: 16-24). Bunlardan birincisi; birçok devlet politikasının sivil toplumdaki görece bağımsız üretim-mübadele süreçleriyle, yaşamsal bağını açıkça ortaya çıkaran kapitalist ekonominin yeniden canlanmasıdır. Diğeri; iç politikada siyasal amaçla planlama mekanizmasını genişleterek toplumdaki dayanışmanın bozulmasına, bürokrasi,

profesyonellik ve uzmanlığa şüpheyle bakılmasına neden olduğu yönünde eleştirirken, Keynes'çi refah devletine ilişkin sancılı siyasal tartışmalardır. Üçüncüsü ise, gündelik yaşamın içindeki “görünmez” ilişki ağlarından oluşan bu yaşamın egemen kodlarını sorgulayarak yeniden tanımlamaya çalışan yeni toplumsal hareketlerin gelişmesidir.

Sivil toplumun gelişme sağlayabilmesi için devletin yanında, toplumsal yaşamında yani toplumu oluşturan dinamiklerinde bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu çerçevede sivil toplumun gelişmesi beş temel ön koşulun gerçekleşmesine bağlıdır (Çaha, 1999: 74). Bunlar; “Toplumsal farklılaşma”, “Toplumsal örgütlenme”, “Gönüllü birliktelik”, “Toplumsal düzeyde otonomileşme” ve “Baskı mekanizması oluşturma” şeklinde ifade edilebilir.

Sivil toplum tanımlarından ve yapılan açıklamalardan çıkan en önemli sonuç; devlet ve merkezi yapının dışındaki unsurların ön plana çıkmasıdır. Sivil toplum; devletin etkili ve belirleyici olmadığı alanlarda, toplumu oluşturan bireylerin ve grupların devlete bağımlı olmadan hareketlerini ve amaçlarını gerçekleştirebildikleri, tutum geliştirebildikleri, sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunabildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturduğu bir toplumu ifade eder (Kaypak, 2012: 181).

Sivil Toplum Kuruluşları:

Toplumda yaşayan insanların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelmesi durumuna, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek, vakıf, sivil girişim platformu, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapılara ve etkinliklere sivil toplum kuruluşları denilebilir. Daha geniş bir şekilde tanımlanacak olursa sivil toplum kuruluşları; sivil toplum alanında faaliyet gösteren ve yönetimin bir parçası olmayan her bir örgütlenmeyi ifade eder.

Sivil toplum kuruluşları kavramı farklı ülkelerde farklı şekillerde kullanılmaktadır. Dünyada STK kavramı ile ilgili üç türlü kullanım söz konusudur. Amerika ve Japonya daha çok “kar amacı gütmeyen örgütler (non profit organization, NPO)” şeklinde, Avrupa ve diğer ülkelerde ise “hükümet/devlet dışı örgütler (non-governmental organization NGO)” kullanılmaktadır. STK'ların uluslararası boyutuna ise “international non-governmental, NGOs” adı verilmektedir. Bu tür örgütlenmelere BM ana sözleşmesinde “non-governmental organizations (NGO)” adı verildiğinden, uluslararası kullanımda genel olarak NGO kavramı daha çok kullanılmaktadır (Kaypak, 2012: 181).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (ESC), sivil toplum kuruluşlarını “toplum yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlarla yurttaşlar arasında aracılık işlevi gören bütün örgütsel yapılanmalar” şeklinde tanımlamıştır. Böyle bir tanım, örgütlenmiş bir

sivil toplum içinde olmak kaydıyla, yönetim bağlamında ekonomik, mesleki, sosyal, kültürel, siyasal ve hatta dinsel aktörlerin tamamını STK çatısı altında değerlendirmektedir (Aktaran Kaypak, 2012: 182, Mardin, 1995: 198, Özer, 2000: 134).

Sivil toplum kuruluşlarının demokratik sistemlerin işleminde önemli rolleri olduğu görülmektedir. Bu rolleri şöylece özetlemek mümkündür: öncelikle sivil toplum kuruluşları, kar amacı gütmeyen ortak bir çıkar amaç etrafından toplanabilmiş bireylerden oluşmalıdır. STK'lar, kuruluş gayeleri ve toplumda buldukları konum ile partiler üstü bir vafsa sahiptirler. STK'lar hangi siyasi görüşten olursa olsunlar tüm insanların ortak değerlerde buluşabilecekleri varsayımından hareket ederler.

Sivil toplum kuruluşları, farklı alanlarda faaliyet gerçekleştirmek maksadıyla toplumda yaşayan insanlar tarafından oluşturulmuş, devletin siyasi etkisinden bağımsız, kendi yetkili karar organları olan ve belli bütçeleri olan örgütlenmelerdir (Kar, 2007: 50). Bu tür örgütlenmeler devlet dışı, ticari olmayan örgütlenmeler olup özel hukuk kurallarına tabidir. Sivil toplum devletten bağımsız olduğu gibi, özel sektörle ilişkide de sınırlıdır. Sivil toplumu bir aktör olarak değerlendirirsek, kamu ve özel sektör yanında üçüncü sektör şeklinde ifade edebiliriz (Acı, 2005: 27).

Sivil toplum kuruluşlarını her ne kadar devletten bağımsız, devletin dışında üçüncü sektör olarak görsek te; STK'lar, günümüz toplumlarında kamusal alanda devlet ve özel sektörden bağımsız ancak, devlet ve özel sektörün karşısında değil yanında paydaşı olarak, buldukları topluma fayda sağlayan, toplumda yaşayan insanların daha iyi olmalarına yarayan, kar amacı gütmemeyi, etik faktörlere ve değerlere saygıyı, yasalara saygılı olmayı, bunun yanına bu yasaları çağdaş normlar seviyesine getirmeyi amaçlayan kuruluşlardır.

Sivil toplum kuruluşlarının gelişiminde etkili olan siyasal, sosyal ve ekonomik faktörlere bakılarak farklı gruplandırmalar söz konusu olabilir. Yapı, faaliyet ve tür açısından; din, eğitim, hayır işleriyle uğraşan kuruluşlar, bilimsel edebi kuruluşlar, özel-kamu vakıflar, çeşitli grupların oluşturduğu topluluklar, sosyal yardım kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, işçi, işveren, tarımsal vb. kuruluşları sayabiliriz. Bu tür kuruluşlar, kar amacı gütmemekte ve ortaklarına kar payı dağıtmamaktadırlar.

Konularına göre STK'ları, dinsel örgütler, sosyal kurumlar, kültürel ve sanatsal amaçlı örgütler, eğitim-araştırma ve geliştirme örgütleri, koruyucu örgütler, politik örgütler, hayır kurumları, sosyal amaçlı kuruluşlar olarak da sınıflandırmak mümkündür. Statülerine göre ise; vakıflar, dernekler, kooperatifler, birlikler, odalar, sendikalar olarak gruplandırılabilir (Kaypak, 2012: 183).

Kamuoyu Oluşumunda STK'ların Stratejik Bir Araç Olarak Kullanılması

Toplum içinde yaşayanlar, birlikte yaşamanın getirdiği sorumlulukla, bazı sorunlara karşı ortak hareket etme gereksinimi duymuşlardır. Karşılaşılan ihtiyaçları giderme ve çeşitli sorunların üstesinden gelebilmek için başlayan bireysel çabalar zamanlar yerini ortak çalışmalara ve birlikte harekete yöneltmiştir. Bu yönelim toplumda büyüklü, küçüklü birçok yapının oluşmasını sağlamıştır (Yavuz, 2008: 202).

Sanayileşme ve kentleşme ağırlıklı bir toplumsal yapı, geçen yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren müdahaleci devlet anlayışını ve kamulaştırma etkisini arttırmıştır. Ancak zaman içinde bir taraftan halkın sanayileşme ve kentleşmenin yarattığı problemlere çözüm arayışlarına katılma arzuları, diğer taraftan da kendi hayatlarını yoğun bir şekilde etkileyen kamu organlarının kararlarında, temsil düzeyinde de olsa söz sahibi olmak istekleri “demokratikleşme” olgusunu, belli bir sanayileşme ve kentlilik niteliği kazanmış her toplum için önemli tecrübelerden biri haline getirmiştir (Eroğlu, 1998: 66).

Batı toplumları özellikle II.Dünya Savaşı'nı izleyen son elli yıllık dönemde demokrasiyi içselleştirerek, durumu sadece bir rejim sorunu görmekten çıkarıp, bütün insani ilişkileri kucaklayan yaşam biçimine dönüştürmüşlerdir. Bu ülkelerde yaşayan insanların eğitim düzeyi yükselmiş, hak arama bilinçleri artmıştır. Sivil toplum kuruluşları bu hak arama yollarının ve yöntemlerinin başında gelmeye başlamıştır (Uğur, 1998: 70).

Gelişen dünyamızda sivil toplum kuruluşları, kendilerine yeni roller sağlamışlardır. STK'lar, tek bir konuya bağlı çalıştıkları için o konuda uzmanlaşmış ve güçlenmişlerdir. Bundan dolayı çok çeşitli sorunlara çözüm bulabilmek durumunda olan resmi kuruluşlara ve devletlere karşı avantajlı duruma geçmişlerdir. Bu özelliklerinden dolayı kitle desteğini arkalarına alabilmektedirler. Sivil toplum kuruluşları zaman zaman uluslararası ekonomilere doğrudan doğruya veya dolaylı etkilerde ve katkılarda bulunabilecek yeteneğe sahip olabilmektedirler. STK'ların gerek finansal kaynak yaratma konularında, gerekse bilgi alışverişinde ve deneyimlerin aktarılmasında, uluslararası işbirliğine ve dayanışmaya gittikleri, çoğu kişisel olan sorunların aşılmasında önemli roller üstlendikleri görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının demokratik sistemlerin işlemesinde önemli rolleri olduğu açıktır. Bu rolleri kısaca şöylece özetleyebiliriz; öncelikle STK'lar kar amacı gütmeyen, ortak bir amaç etrafında toplanabilmiş bireylerden oluşur. STK'lar, kuruluş gayeleri ve toplumda buldukları konum ile partiler üstü bir vasfa sahiptirler. STK'lar hangi siyasi görüşten olursa olsunlar, tüm insanların ortak değerlerde buluşabilecekleri varsayımından hareket ederler. STK'lar zaman zaman ulusal ve uluslararası ekonomilere doğrudan veya dolaylı etkilerde ve katkılarda bulunabilecek yeteneğe de sahip olabilmektedirler. Ayrıca STK'lar, kamuoyunda

daha iyi bir imaj sağlamak isteyen devletler tarafından bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle Avrupa ülkeleri, kamuoylarını etkilemek amacıyla bu yolu çok denemektedirler.

Günümüzde küreselleşen bir sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarını görmekteyiz. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde üstlendikleri işlevleri şöylece özetleyebiliriz (Erözden, 1998: 15-16):

- STK'ların başlıca işlevlerinden birisi, kamuoyu oluşturma yolu ile bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olmaktır,

- STK'lar gerek örgüt içi yapıları itibarıyla gerekse bizatihi varlıkları sebebiyle, çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir işlev üstlenebilmektedir.

- STK'lar gerek devletin gerçekleştirdiği uygulamalara, gerekse serbest piyasa ekonomilerinin dayandığı bazı mekanizmalara karşı, koruyucu bir tampon görevi işlevi üstlenmektedirler.

- STK'lar, küreselleşmeyle birlikte ulus devlet ekonomilerinde gerçekleştirilen özelleştirmelerin yaygınlaşmasında ve çok uluslu şirketlerin bu ülkelere gelebilmesinde altyapılar oluşturulmasında görevler üstlenmektedirler.

Kimi zaman kendiliğinden gerçekleşen kimi zamanda bilinçli bir şekilde oluşturulan; toplumsal sorunları ve bu sorunların gündelik hayata yansımalarını ayrıntılı değerlendiren, sorunlara yönelik talep ve çözüm önerilerini kamusal alana taşıyan toplumsal hareketler ve örgütlenmeler, toplumun demokratikleşmesini ve katılımcılığın geliştirilmesi açısından önemli katkılar sunmaktadır (Sanlı, 2005, 7).

Sivil toplum kuruluşları olarak ifade ettiğimiz bu örgütlenmeler toplumsal desteğin sağlanmasında rol oynayan, beklentiler ve gereksinimler doğrultusunda kamu bilincinin gelişmesini sağlayan ve karşılıklı etkileşimin oluşmasına yardımcı olan bir görev üstlenmektedirler (Marshall, 1999: 278).

Buldukları ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre farklılaşan STK'lar; toplumun kendi gücünü kullanarak o toplumda yaşanan çeşitli sorunlara çözüm aramak görevini de gerçekleştiren, toplumun değişen ihtiyaçlarına göre toplumun kendi kaynaklarını harekete geçiren, kitlelere ulaşmayı, bilinçlendirmeyi ve harekete geçirmeyi sağlayan oluşumlar olarak tanımlayabiliriz (Marshall, 1999: 388).

Küresel sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları; dünyada insan hakları, çevre, barış, kadın hakları gibi ortak değerlerin herkes tarafından kabullenmesinde etken rol oynarlar. Uluslararası STK'lar, dünya siyasetine etki edebilecek, demokratikleşmeye ve birçok konuda dönüşüm yaratma potansiyeline sahiptirler.

Küreselleşme süreciyle birlikte, küresel politikalar üretme noktasında uluslararası örgütlerle etkileşim içerisine giren küresel sivil toplum kuruluşlarının sayısı hızla artmıştır (Aktaran, Peker, 2012: 155, Keck ve Sikking, 1998). STK'lar, küresel politika yapma süreçlerine gerek BM konferanslarına hazırlık şeklinde gerekse de buna paralel olarak düzenledikleri konferanslar ve çeşitli etkinlikler gerçekleştirerek devletlerin politikalarına etki etmeye çalışmaktadır (Friedman vd. 2005).

BM Ekonomik ve Sosyal Konsey'de (ECOSOC) STK'lara danışmanlık statüsü verilerek katılımın kurumsallaşması sağlanmıştır. Bunun da ötesinde sivil toplum kuruluşları, politika önerileri geliştirmek, paralel forumlara katılmak ve imkan bulunduğu resmî delegasyonlara hitap etmek gibi farklı yollarla devletlerin küresel politika yapma süreçlerine etki etmek için çalışmalar yapabilmektedirler.

İrili ufaklı sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında kurmuş oldukları ağlar sayesinde toplumların küresel siyasete katılımının yaygınlaşması ve demokratikleşmesini sağlamaktadırlar (Aktaran, Peker, 2012: 156, Clark, 2003: Scholte, 2005). Bu aktörlerin BM konferanslarına katılarak devletlere lobi ve baskı yapması, devletler tarafından küresel politikaların uygulanmasına katkıda bulunan aktörler olarak tanımlanmalarını sağlamış ve işbirliğine dayalı etkileşimleri güçlendirmişlerdir.

Uluslararası sivil toplum kuruluşları özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan sonra etki alanlarını genişletmiş ve üstlendikleri işlevler nedeniyle uluslararası politikalarda bir aktör olarak ortaya çıkmışlardır. Hükümet dışı, hükümetin etkisinden uzak, toplumsal gelişme ve kalkınma amaçlı kuruluşlar olduklarını ifade eden sivil toplum kuruluşları, gerçekte egemen devletlerin etkili bir strateji uygulama aracı olarak kullanılmaktadırlar (Demirkaya ve Çakırberzah, 2006: 63).

Sivil toplum kuruluşları; küresel güç odaklarının dünyada demokrasi ve insan hakları adı altında kurmaya çalıştıkları üstyapının etkili birer aracı olmaktadır. Hedef ülkeler veya toplumların ekonomik, politik ve sosyal yapılarında istenilen değişimin sağlanmasında etkin rol almaktadırlar.

Hablemitoğlu (2005: 13-14) başta batılı ülkeler olmak üzere diğer güçlü devletlerin STK'lara yükledikleri görevleri şöylece sıralamaktadır;

- Alt kültür kimliklerinin siyasallaştırılması ve etnik karşıtlıkların belirginleştirilmesi,
- Misyonerlik faaliyetlerine karşı toplumsal reaksiyonun törpülenmesi,
- Hükümet politikasını ve kamuoyunu önemli ölçüde etkileme gücüne sahip siyasi parti, meslek odaları, medya kuruluşları, sendika, birlik, vakıf, dernek, cemaatler ve illegal

örgütlerin rejim-devlet aleyhine farklı siyasal kamplarda yer alsalar da asgari müştereklerde buluşturulması ve kullanılması,

- Demokratik kitle örgütlerinin süratle NGO' laştırılması ve "sivil itaatsizlik" çağrıları ile kamu düzeni devlet otoritesi aleyhine başkaldırı refleksinin oluşturulması,

- "Sivil denetim" stratejisi ile devlet kurum ve kuruluşlarının denetlenmesi ve hedeflenen gizli bilgilere doğrudan ulaşılması,

- Baskı grubu olarak hükümetlerin politikalarının etkilenmesi.

Sivil toplum kuruluşlarının bu şekilde stratejik bir amaçla kullanılmasını özellikle ABD ve Almanya çok iyi değerlendirmektedir. Almanya dış politikasında hükümetten bağımsız gibi görünen ama bir şekilde ilgisi olan vakıflar aracılığıyla; siyasal tanıtım, kültürel enformasyon ve sosyo-politik etkinlikler gerçekleştirilerek bir etki alanı, nüfuz alanı yaratılmaya çalışılmaktadır (Canbolat;1999: 98).

Yurt dışında faaliyet gösteren Alman vakıflarının bir çoğu mevcut siyasi partilerin yan kuruluşlarıdır aslında. Alman parlamentosunda grubu bulunan partilerle bağlantılı bu vakıfların tamamı iktidar-muhalefet farketmeksizin fedarel hükümet tarafından desteklenmekte, finanse edilmektedir. Bu vakıfların yurt dışındaki faaliyetlerinin giderleri hükümet tarafından karşılanmakta ve bu vakıflar dış ülkelere hükümet dışı örgütler, NGO'lar olarak lanse edilmektedir (Hablemitoğlu, 2005: 19-20).

Özellikle 1980'li yıllardan sonra STK'lar, küresel güçler tarafından daha az masraflı olması, kolay kurulması ve etkin olması nedeniyle yoğun bir şekilde uluslararası politikaların şekillenmesinde kullanılmışlardır. Örneğin; Polonya'da, Macaristan'da, Çekoslovakya'da devlet ve otorite karşıtı yaşanan olaylarda muhalif güçler sivil toplum örgütlenmeleri olarak kullanılmış ve otoriteye karşı eylemlerde bulunmaları sağlanmıştır. Bunda da başarılı olunarak bu ülkelerde küresel güçlerin arzuladığı değişimler gerçekleşmiştir. Yine aynı şekilde Gürcistan, Ukrayna gibi ülkelerde "Kadife devrim" "Pembe devrim" gibi adlarla yönetim karşıtı gelişmelerde bu tür sivil toplum kuruluşları başat rol oynamış ve bu ülkelerde de istenilen değişimler sağlanmıştır. Yakın tarihlerde her ne kadar bütün ülkelerde başarılı olunmasa da gerçekleşen "Arap baharı" adı altındaki muhalif hareketler, Yemen, Libya gibi ülkelerde sonuç alabilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak; tüm ülkelerin yönetiminde kamuoyu ve kamuoyu oluşturma çok önemlidir. Dünyanın küresel ülkeleri kendi ülkeleri ve dünyanın diğer ülkelerinde kendi lehlerine kamuoyu oluşturma stratejik bir üstünlük sağladığının farkındadırlar ve bunu gerçekleştirebilmek için kitle iletişim araçları ve benzer diğer tüm unsurları kullanmaktadırlar.

İşte bunlardan biriside sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları öncü bir kuvvet olarak kullanılmakta, hedef ülkelerin kamuoylarıyla iletişime girmekte ve çıkarlarını düşündükleri ülkelere hizmet için yoğun çabalar sarfetmektedirler. Bunun en önemli örnekleri daha çok batılı ülkeler olan küresel ülkelerin kullanmış oldukları sivil toplum kuruluşlarıdır. Son günlerde özellikle de ülkemizde bir kısım batılı sivil toplum kuruluşlarının ve kitle iletişim araçlarının bazı olayları kullanmaları buna en güzel örnektir.

Kaynakça

- Acı, E. Yüksel (2005), Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları, Günizi Yayıncılık, İstanbul.
- Anık, Cengiz (1994), “Kamuoyunu Oluşturan Araçlar”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İletişim 1-2, 83-110.
- Atabek, Nejat (2002), “Kamuoyu, Medya ve Demokrasi”, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Kurgu 19, 223-238.
- Beckman, Björn (1997), Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, “Demokratikleşmeyi Açıklamak Sivil Toplum Üzerine Notlar”, (Edit.: Elisabeth Özdalga ve Sune Persson), Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, Arsev (1996), Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- Bostancı, Naci (1998), Siyaset Medya ve Ötesi, Vadi Yayınları, Ankara.
- Canbolat, İbrahim (1999), Alman Dış Politikası Değişen Dünyada Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik ve Kamuoyu Tercih Açısından Bir İnceleme, 2. Baskı, Alfa Basım-Yayın, İstanbul.
- Çaha, Ömer (1999), Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Çevikbaş, Rafet. (1995), “Yerel Yönetimler, İşlevi ve Türkiye’deki Durumu”, Türk İdare Dergisi, Yıl: 67, Sayı: 407, ss.69-97.
- Demirkaya, Harun ve Çakırberzah, Meral (2006), “Stratejik Yönetim ve Manipülasyon Aracı Olarak STK’lar”, III. STK’lar Kongresi Bildiriler Kitabı, ss.59-66.
- Eroğlu, Feyzullah (1998), Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yolları, Berikan Yayınları, Ankara.
- Erözden, Ozan (1998), “STK’lar ve Hukuki Çerçeveye Yenilik Talepleri Üzerine Notlar”, Merhaba Sivil Toplum (Der.: Taciser Ulaş), Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul.
- Friedman, E. Jay; Hochstetler, Kathryn ve Clark A. M. (2005), Sovereignty Democracy and Global Civil Society: State-Society Relations at UN World Conferences, Albany, NY: State University of New York Press
- Gezgin, Suat (2002), “Medyanın Toplumsal İşlevi ve Kamuoyu Oluşumu”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi XII (1), 11-20.
- Gönenç, A. Ayşenur (2011), Sivil Toplumun Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi, Altıkitap Yayınevi, İstanbul.
- Görün, Mustafa (2006), “Demokratik Siyasal Kültürün Gelişmesinde Sivil Toplumun Rolü” III.Uluslararası STK’lar Kongresi, Çanakkale.
- Hablemitoğlu, Necip (2005), Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul
- Kar, B. (2007), “Kent Konseyleri ve Katılımcı Demokrasi”, Yerel Siyaset Dergisi, Sayı: 21, 50-51.
- Kapani, Münici (1983), Politika Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Kaypak, Şafak (2012), “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 17, ss. 171-196.
- Keane, John (1994), Demokrasi ve Sivil Toplum: Avrupa’da Sosyalizmin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine, (Çev.: Necmi Erdoğan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kışlalı, A. Taner (1997), Siyaset Bilimi, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Marshall, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü (Çev.: Osman Akınhay ve Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mutlu, Erol (1994), İletişim Sözlüğü, Ark Yayınevi, Ankara.
- Peker, Hande (2012), “Çevre Rejimleri ve Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Akdeniz’de Sürdürülebilirlik”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, ss.151-175
- Sanlı, Leyla (2005), Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Sarıbay, A. Yaşar (1994), Postmodernite Sivil Toplum ve İslam, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sarıbay, A. Yaşar (1998), Siyaset Demokrasi ve Kimlik, Ekin Matbaacılık, Bursa.

- Sarıbay A., Yaşar (2000), Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi: Global Yerel Eksende Türkiye, (Der.: A. Yaşar Sarıbay ve E.Fuat Keyman), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Uğur, Aydın (1998), “Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri”, Merhaba Sivil Toplum, (Der.: Taciser Ulaş), Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul.
- Vural, A. Murat (1999), Yerel Basın ve Kamuoyu, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Yavuz, Cevit (2008), “Çok Uluslu Şirketlerin Yaygınlaşmasında Sivil Toplum Kuruluşları”, V.Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyum Bildiri Kitabı, ss.199-209, Çanakkale.
- Yüksel, Erkan “Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları”, <http://www.siyasaliletisim.org/index.php/dr-bahadr-kaleaas/doc-dr-erkan-yueksel/212-kamuoyu-olulurma-ve-guendem-belirleme-kavramlar.html> (Erişim Tarihi: 3.05.2014).
- Zengingönül, Oğul (2005), “Nedir Bu Küreselleşme? Kaçabilirmiyiz? Kullanabilirmiyiz?”, ESIAD, Sayı: 1, ss.85-106.
- <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2014)
- <http://www.step.org.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2014)